

Funded by
the European Union

Institute
of Analysis
and Advocacy

Інститут
аналітики
та адвокації

В'ЄТНАМ #16

Дослідження практик відновлення країн після руйнації

Перша індокитайська війна (1946-1954)

Друга індокитайська війна (1959-1975)

Зруйновані майже всі великі міста
Північного В'єтнаму

40% посівних площ та 45% лісів

Сучасний В'єтнам

В'єтнам - соціалістична республіка з де-факто однопартійною системою, де домінуюче положення займає Комуністична партія В'єтнаму. За державним устроєм країна є парламентсько-президентською, влада розподілена на три гілки.

Сьогодні В'єтнам є країною, яка динамічно розвивається, попри те, що досі багато дослідників характеризують країну як аграрну, частка промисловості у ВВП країни

складає 32% та ще 40% забезпечує сфера послуг. Активно розвиваються індустріальні парки (станом на 2020 рік їх налічувалось близько 260) [1]. Стрімко зростає обсяг виробництва та експорту електротоварів, у тому числі й внаслідок переміщення в країну виробничих потужностей з Китаю, Японії та інших азійських країн.

Однією із найбільш розвинених галузей у В'єтнамі є туризм, обсяги іноземців, які щорічно відвідують країну ще у 2016 році перевищили 10 млн осіб. У 2020 році очікувалось, що дохід від туризму сягне близько 18 млрд дол США [2].

На перший квартал 2022 року очікувалось, що ВВП зросте на 7,72% відносно аналогічного періоду минулого року [3].

Утім індекс людського розвитку в країні залишається низьким - 0,704 (117 місце серед країн світу) [4], великих збитків країні завдає корупція, також критиці піддається упередженість судової системи, визнання офіційної ідеології та деформації суспільства, спричинені цими факторами.

Повоєнний В'єтнам

Загалом В'єтнам знаходився у стані війни чверть ХХ століття, 15 років з яких були для країни особливо складними. В'єтнам воював або мав збройні сутички з усіма своїми сусідами (Китаєм, Лаосом та Камбоджею), а також з Францією, США та союзниками. Утім в цей час і сам В'єтнам був розколотим на Південь і Північ, конфлікт між якими згодом переріс в повномасштабну війну із союзниками по обидва боки. Майже всі великі міста Північного В'єтнаму були знищені, окрім цього руйнувань зазнала велика частина залізниць, доріг, підприємств та портів. Значними були також людські жертви. За різними даними загинуло від 3 до понад 7 мільйонів людей, більша частина з яких цивільні [5].

Окремою проблемою для В'єтнаму під час та після війни стала екологічна безпека. Оскільки особливістю країни були великі насадження джунглів, звідки працювали партизани, одним із способів ведення війни стало знищення лісів хімікатами. На практиці тонни гербіцидів, які застосовувались, вплинули на все живе, сільськогосподарські культури, водойми, ґрунт, тварин, а у підсумку й на життя і здоров'я людей. Вчені підрахували, що лише впродовж одного десятиріччя (1961-1971 роки) для знищення рослинності застосували близько 72,4 млн тонн літрів хімічних засобів. Внаслідок чого майже зникли мангрові ліси (близько 500 тис. га), приблизно 60% джунглів (1 млн га). Великих збитків зазнала урожайність: на 75% знизилась урожайність каучукових плантацій, знищено від 40 до 100% посівів рису, бананів, картоплі, папаї, помідорів, 70% кокосових плантацій [6].

Крім цього, на стан ґрунтів, водойм та повітря також вплинули значні обсяги вибухових речовин, які застосовували під час бомбардувань та обстрілів. Припускають, що впродовж війни у В'єтнамі боєприпасів витратили втричі більше, ніж за роки Другої світової війни, оцінюючи об'єми у понад 15 млн тонн [7].

Великою проблемою В'єтнаму як до, так і після війни, був високий рівень корупції, що практично нівелював значення зовнішньої фінансової допомоги від інших країн. Фактично, у 60-х роках обидві частини країни мали авторитарні режими,

керівництво яких мало було зацікавлене в благополуччі власного населення. Попри те, що Південний В'єтнам у цій війні вимушений був захищатись і користувався підтримкою США, демократичні цінності та інститути не були для нього визначальними. Північ, підтримувана СРСР та Китаєм, була комуністичною, а отже в принципі репресивною та закритою.

Ускладнювалась ситуація ще й тим, що фактично для в'єтнамців усі роки перманентної війни були війною за незалежність, утім сама країна не змогла об'єднатися навколо цього, що розділило її на два табори, кожен із яких мав своїх союзників із ідеологічно протилежними поглядами. Відтак національні формування, які прагнули звільнити В'єтнам від французьких колонізаторів та японської окупації й згодом створили організацію під назвою В'єтмінь, паралельно з цим притримувались комуністичних поглядів. У 60-х роках вони створили Національний фронт за визволення Південного В'єтнаму, у тому числі й від самих південних в'єтнамців.

З огляду на розташування В'єтнаму та тогочасний історичний контекст обидві частини країни швидко знайшли собі сильних союзників, а війна переросла в затяжну та стала частиною холодної війни, яка була в розпалі. Уже у 1965 році ситуація загострилась настільки, що в країну увійшли американські військові. За участі США війна тривала до 1973 року, коли після підписання Паризької угоди американські війська вийшли з Південного В'єтнаму. Після цього дві частини країни воювали ще два роки, доки північнов'єтнамські війська не захопили столицю Південного В'єтнаму Сайгон у 1975 році [8].

Економічне зростання В'єтнаму

Навряд чи можна говорити про економічне зростання В'єтнаму після завершення війни. Країна фактично опинилась у руїнах, населення було виснажене, мало великі проблеми із здоров'ям, фінансами та якістю життя загалом. На додачу до цього після завершення цієї війни у 1975 році В'єтнам мав ще кілька збройних сутичок із сусідніми Китаєм та Камбоджею [9].

Упродовж великого проміжку часу на території В'єтнаму існували дві різні соціально-економічні системи, і якщо Північ будувала комунізм, то у південній частині країни існувало приватне підприємництво та капіталістичні прагнення. Зайнявши Сайгон у 1975 році Північ, відповідно, встановила свою владу на території всієї країни і за прикладом СРСР та Китаю взяла курс на командно-адміністративну модель управління, розпочавши із усуспільнення приватної власності, яка існувала на Півдні. Проте непопулярність такого курсу серед населення, а пізніше крах соціалістичних ідей в Східній Європі та розпад Радянського Союзу підсвітили неспроможність командно-адміністративної системи та змусили В'єтнам шукати іншого шляху.

Відтак у 1986 на черговому з'їзді компартії був затверджений новий курс під назвою "дой мой" (політика оновлення). Курс передбачав проведення ринкових реформ, розширення приватних ініціатив, а також інтеграцію у світову економіку. Цей курс у В'єтнамі діє й до сьогодні, він дещо переглядався, але основні принципи залишаються незмінними [10].

До того ж, як і багато інших країн цього регіону, В'єтнам мав ряд сприятливих для економіки факторів: багаті поклади нафти, велика кількість молоді у структурі населення, дешева робоча сила, а також особливе місце праці у культурі країни.

Для В'єтнаму стало критично важливим провести аграрну реформу, яка в купі з відкриттям кордонів для торгівлі з іншими країнами швидко вивела В'єтнам у лідери по експорту багатьох продуктів агросфери (рис, кави, спецій тощо). Паралельно із цим колективам дозволялось взяти в оренду малі та середні підприємства на доволі демократичних умовах функціонування [11].

Одним із факторів успіху В'єтнаму вчені виділяють також пріоритезацію. Зусилля із розвитку економіки концентрувалися великою мірою на відновленні агропромислового комплексу та налагодженні шляхів збуту виробленої продукції [12]. Згодом до основних галузей економіки додався туризм, не останнє місце займала також галузь машинобудування.

У своїй внутрішній політиці В'єтнам активно користувався інструментами експортних зон переробки, промислових та економічних зон, яких налічується близько 270 на території країни. В'єтнамські вільні економічні зони орієнтовані на експорт, удосконалення технологій та залучення інвестицій.

У країні є три базові типи вільних економічних зон: експортно-виробничі; промислові; індустріальні парки високих технологій. Ці зони використовуються не лише для розвитку окремих секторів, але також і для підтримки територій. Наприклад, зараз заохочуються проекти у сфері високих технологій, захисту довкілля, наукових досліджень, розвитку інфраструктури, переробки сільськогосподарських і водних продуктів, виробництва програмного забезпечення і відновлюваних джерел енергії [13].

Окремим аспектом відбудови В'єтнаму після війни, який не можна ігнорувати, є відновлення природи та екологічної безпеки. Внаслідок використання під час війни тон отруйних для живих істот речовин В'єтнам у деяких районах втратив 80-90% ссавців та птахів, майже зникли земноводні, не говорячи вже про незліченні втрати рослинності та врожаю.

У ході цієї війни у світі з'явився новий термін - екоцид¹, який сьогодні визнаний кримінальним злочином згідно з міжнародним законодавством.

За прогнозами американських вчених, В'єтнаму знадобиться від 100 до 120 років, щоб відновити бодай лісові масиви країни після отруєння їх гербіцидами впродовж війни. Вплив хімічних речовин, які застосовувались у В'єтнамі, на людину вважається незворотним й відбивається навіть на здоров'ї сучасного покоління [14]. Одразу ж по завершенні війни Червоних хрест В'єтнаму, Центр з контролю та профілактики захворювань доводили безпосередній зв'язок між розпиленням дефоліатів над В'єтнамом та підвищенням захворюваності населення, у т.ч. на лейкемію та різновиди раку, мутації та вроджені каліцтва у дітей (це стосувалося у тому числі американських ветеранів).

¹ Екоцид — масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу.

У цей же час почали надходити судові позови від військових, які вимагали компенсації за заподіяну здоров'ю шкоду. Намагання засудити приватні компанії, які виробляли гербіциди, та уряд США за їх застосування у В'єтнамі не були успішними, оскільки суди визнали, що гербіциди не є хімічною зброєю і не націлені на використання проти людини. Але шкода, заподіяна жителям В'єтнаму та американським військовим в результаті контактування із розпиленими гербіцидами, неодноразово доводилася лікарями та науковцями. У підсумку, аж у 2007 році розпочалась співпраця між США та В'єтнамом, яка передбачала роботу з очищення зон, де під час війни зберігався діоксин². Утім В'єтнамський уряд і самостійно намагався пом'якшити наслідки отруєння гербіцидами для населення. Створювались спеціальні поселення, де надавалась медична та психологічна допомога постраждалим. Центр з медичної допомоги та реабілітації для в'єтнамських ветеранів війни та їхніх дітей створила та підтримує асоціація американських ветеранів, фінансування на очищення територій та допомогу постраждалим також активно збирає В'єтнамський Червоних хрест [16].

Іншою проблемою, яка активно почала досліджуватись після війни у В'єтнамі, став психоемоційний стан ветеранів війни та питання адаптації до мирного життя. За результатами досліджень американські вчені встановили, що серед ветеранів в'єтнамської війни у 30% діагностували посттравматичний стресовий розлад [17]. Масштаб цієї проблеми був настільки великим, що науковці ввели в обіг навіть спеціальний термін "в'єтнамський синдром"[18]. Цей синдром та його наслідки активно досліджувались американськими вченими, але події війни травмували однаково психіку солдат обох армій.

"За даними медичного обстеження ветеранів війни у В'єтнамі, в 1988 році у 30,6 % американців спостерігався посттравматичний стресовий розлад, у 22,5 % – частковий. У 55,8 % осіб, які мають посттравматичний синдром, були виявлені прикордонні нервово-психічні розлади, ймовірність опинитися безробітним у них в 5 разів більша, порівняно з іншими, розлучення були у 70 %, ізоляція від людей – у 47,3 %, вираження ворожості – у 40 %, потрапили до в'язниці або були заарештовані – 50 %" [19].

Активні дослідження в'єтнамського синдрому принесли у психіатрію концепцію "швидкого реагування" та ряд методик, пов'язаних із посттравматичним відновленням. Дослідження показують, що вчасне реагування на прояви ПТСР у ветеранів може у 80% випадків запобігти самогубствам, розлученням та вчиненню злочинів [20].

Підсумовуючи, варто відзначити, що хоча сьогодні В'єтнам динамічно розвивається попри гібридну комуністично-капіталістичну систему, шлях до відновлення та розбудови країни був надзвичайно складним. В'єтнамська війна стала важким випробуванням для всіх воюючих сторін, а особливо її ветеранів. Людство винесло з цієї війни багато уроків з геополітики, стратегії, військової тактики і навіть психіатрії та права, але це не стало переконливим аргументом для припинення воєн у світі.

² Діоксини – це велика група хлорованих вуглеводів. Безколірні кристали з температурою плавлення 750-1000 за Цельсієм. Здатні до біоаккумуляції(накопичення). Їх звать ще «гормонами деградації» або «гормонами передчасного старіння.» Оскільки діоксин є дуже інертною речовиною, то його важко розщепити і вивести з організму.

Щодо основних факторів, які сприяли економічному відродженню країни, то дослідники підкреслюють важливість концентрації левових зусиль та ресурсів на кількох пріоритетних для країни галузях, а також неабияку працелюбності в'єтнамського народу.

Корисне для України

У цілому історія війни у В'єтнамі надає більше практичних порад щодо того, як робити не треба, аніж корисних уроків та прикладів. Дуже важливе на сьогодні для України питання - це реабілітація та повернення до мирного життя захисників з фронту. Велика кількість досліджень у сфері психіатрії, яка розгорнулася у світі, а передусім в США, нині вже стала фундаментом для великої кількості методик та практик посттравматичного відновлення. В українській науковій літературі, починаючи з 2014 року, збільшується кількість досліджень цього досвіду, з'являються центри реабілітації, урядові програми та приватні ініціативи, націлені на допомогу учасникам АТО/ООС. Але виділених коштів та створених центрів Україні не вистачить, оскільки за останні пів року кількість українців на фронті дуже зросла, як і кількість цивільних, які потенційно стануть жертвами ПТСР. Проблемою також є і те, що цю ініціативу не можна відтермінувати на "після війни", оскільки потреба в ній гостро стоїть уже зараз. Продовження досліджень у цій галузі та можливість запозичення досвіду США могли б суттєво підсилити українські напрацювання.

Funded by
the European Union

Цей матеріал підготовлений в рамках комплексної роботи "Дослідження практик відновлення країн після руйнації". Повний текст дослідження й методологія будуть доступні у розгорнутому матеріалі команди АЦ "Інститут аналітики та адвокації" згодом.

Детальніше про нас: iaa.org.ua

Якщо Ви маєте пропозиції або доповнення, які на Вашу думку, нам слід врахувати для покращення цього дослідження, напишіть нам на адресу: mail@iaa.org.ua або у соціальні мережі: www.facebook.com/iaa.org.ua.

Автор: Олена Дмитренко

Верстка і дизайн: Катерина Кисла, Олена Овсяник.

Віримо у нашу перемогу!

Все буде Україна!

Цю публікацію було підготовлено за фінансової підтримки Європейського Союзу.

Її вміст є виключною відповідальністю ГО «Інститут аналітики та адвокації»

і не обов'язково відображає погляди Європейського Союзу